

semmit sem nyújt azokhoz a magyar részletekhez, amelyeknek forrását annak idején Garinusban, Ranzanusnál és egyebütt kerestük. Thienemann Tivadar rámutatott a szent-galleni német kéziratra, mint amelyben előfordul néhány ilyen részlet, de eleddig sem ennek, sem a vele együtt emlegetett többi kéziratnak sem szövege, sem az említetten kívül egyéb sajátságai, sem esetleges kapcsolatai nem ismeretesek. Fölötte kívánatos volna, hogy ez az állapot végre-valahára megszűnjék. Böle atyának hálával tartozik az irodalomtörténet, hogy kutatásainak értékes gyümölcsét nem rejtette véka alá.

—HORVÁTH CYRILL.

Rédey Tivadar: A Nemzeti Színház története. Az első félszázad. Budapest, Egyetemi Nyomda, 1937. 8-r. 405 l.

A Nemzeti Színház jubileumi ünnepeit eddig is gyümölcsözők voltak a magyar színészettörténet számára. Az ötvenéves jubileumhoz kapcsolódik Székely József *Magyar játékszíne*, Váli Béla színészettörténeti munkája, s végül Bayer József alapvető műve a nemzeti játékszínről. A százéves jubileumnak eddig legjelentősebb terméke Rédey Tivadar szép könyve a Nemzeti Színház első félszázadáról.

Rédey Tivadar könyve egészen más célzattal készült, mint Bayer József tudományos alapvetése; nem szakköröknek szól, hanem a művelt nagyközönség széles rétegeihez; kevesebb annál és olykor mégis sokkal több: nem tudomány, hanem művészet. Művészetté emeli szerzőjének nemcsak nagy írói készsége, hanem művészi képzelete is: egy-két adatból az egészet képes rekonstruálni, mégpedig rendszerint annyira helyesen, hogy a tudományos kutatás az ő általa alkotott képet nem fogja lényegesen megváltoztatni, legfeljebb kiegészíteni, sőt sok esetben csak igazolni. Rédeyt erre a megérzésre elsősorban az a meleg, szinte személyes viszony képesíti, amelyben hőseihez áll. A Nemzeti Színház vezetői, színészei, sőt még drámaírói sem elvont alakok itt, hanem húsból és vérből való emberek — sokszor egészen megkapó képet rajzol róluk. Nemcsak addig érdeklik, amíg szerepet játszanak a Nemzeti Színház életében, hanem azután is. Elkísérjük Bartay Endrét, Orczy Bódogot önként vállalt külföldi száműzetésükbe, tört pályájuk végső állomásáig, ott állunk az első igazgató, Bajza József sírjánál, pedig már akkor réges-régen megszakadt minden összeköttetésük a Nemzeti Színházzal, mely ment tovább fejlődésének útján; de ebből a fejlődésből az ő életük már nem volt kitörülhető.

Mesteri jellemrajzaival sok, a köztudatban eddig helytelenül meggyökereszt halvéleményt igazít helyre. Teljes érdemében látjuk Bartay Endre működését, Simontsits János önzetlen munkáját, a sokat támadott Radnótfáy Sámuel küzdelmeit; de a legmesteribb képet talán Szigligeti Ederől rajzolja, aki negyven esztendőn keresztül szívének «valóban minden dobbanásával az intézet tisztességének emelésén és jövőjének biztosításán munkálkodott».

Rédey nem tudományos célkitűzéssel írta munkáját, de mégis lelkiismeretesen felhasznált minden részletmunkát, ami rendelkezésére állott. Sajnos, azonban ezeknek a munkálatoknak jórésze legfeljebb arra volt alkalmas, hogy félrevezesse. Tévedései — nem sok és nem lényeges — nagyrészt

forrásainak tévedései, de a lényegét és az egészet sohasem zavarják.¹ Tudományos lelkiismeretessége, mely a népszerű műben sem tagadhatja meg magát, annyira megy, hogy jegyzetek híján a szövegbe szövi bele a legfontosabb forrásmegjelöléseket, mégpedig olyan ügyes stílusfordulatokkal, hogy sohasem bántó, és sohasem ugrik ki a szövegből. Mesteri stílusa csak a műsorjellemzéseknél küszködik anyagával, ahol nem mellőzheti a statisztikai felsorolásokat. De ez a színészettörténetnek nem megoldatlan, hanem megoldhatatlan problémája, amelyen segíteni csak úgy lehet, ha a statisztikai adatok a műsorfüggelékbe kerülnek.

Rédeyt a színház történetében elsősorban a művészi teljesítmény érdekli, s ezzel megtalálta a népszerű színészettörténeti munka leghelyesebb nézőpontját. Nem megy a színpalak mögé, páholyból szemléli az előadást, de a kritikus éles szemével. Nem egyes előadásokat lát, hanem mélyebb összefüggéseket, változást és fejlődést. Behatóan foglalkozik a műsorral s így a színház előadásainak kapcsán 1887-ig átfut a magyar drámairodalom egész folyamán. Tisztán áll előttünk a magyar drámairodalom egész jelentősége a magyar színművészet szempontjából, s így új oldalról szemléljük a magyar drámai termést; másrészt kidomborítja a Nemzeti Színház szerepét a magyar drámairodalom kialakítása körül.

Egészen külön méltatást kíván a könyv gyönyörű képanyaga, amely még elevenebbé teszi Rédey előadását. Vannak képek, amelyek több lapnyi szöveget képesek pótolni. Itt van pl. Festetics Leó és Simontsits János képe egymás mellett; egy szempillantással érthetővé válik ennek a két embernek engesztelhetetlen ellentéte; anthropologiai szempontból nem is lehet két különbözőbb alkotású fejet elképzelni; bennük tükröződik ellentétük forrása: a két különböző temperamentum, jellem és világnézet.

Adósa csak egy embernek maradt ez a szép könyv, de hibáján kívül: Podmaniczky Frigyesnek épen csak a nevét említi meg. Pedig kevés vezetőjének köszönhet annyit a Nemzeti Színház, mint Podmaniczky Frigyesnek az alatt a tiszestendő alatt, míg intendáns gyanánt az élén állott. De Podmaniczky működéséről a napisajtó nem tudott semmit. Nagyúri előkelőségével, finom önzetlenségével a háttérben tudott maradni, ő maga volt az alája rendelt szakigazgatók — Szigligeti Ede, Paulay Ede, Erkel Ferenc, Richter János — érdemeinek legfőbb előtérbe állítója. Hogy ezeknek az igazgatóknak a neve olyan fényesen ragyog a magyar színészet történetében, abban Podmaniczky Frigyesnek volt oroszlánrésze. De erről egyelőre csak leváltarak sárgult aktái beszélnek.

PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR JOLÁN

¹ Így pl. a pesti nagy német színházat nem Pollák Mihály építette, hanem Aman, s nem Hentzi bombáinak lett áldozata, hanem 1847. február 2-án ismeretlen okból gyulladt ki (39. l.). *Faustot* 1844-ben Szigligeti fordításában készültek eljátszani, s a fordítás meg is van az Orsz. Széchenyi Könyvtár kéziratárában. (V. ö. J. Pukánszky-Kádár, *Goethes Faust auf der ungarischen Bühne*. Ung. Jahrbücher, 1934.) Paulay sosem volt főigazgató, még csak független szakigazgató sem. (382. l.)